

УДК 378.12:37.013.73

ВИКЛАДАЧ ВИЩОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ ДО ВИЩОЇ ОСВІТИ

Н. С. Сідаш

Стаття присвячена актуальним проблемам удосконалення підготовки майбутніх викладачів вищих шкіл у відповідності з сучасними вимогами до їх професійної діяльності. Розкриті основні вимоги до викладачів вищої школи на Європейському рівні, що дозволяє визначити позитивний досвід при підготовці майбутніх викладачів вищих шкіл та використання даного досвіду в освітній галузі України. Виявлено основні фактори, які визначають тенденції розвитку вищої освіти, а також конкретизовано думку про необхідність удосконалення системи підготовки науково-педагогічних кадрів у вищій школі.

Ключові слова: вища освіта, майбутні викладачі вищих шкіл, підготовка майбутніх викладачів у вищій школі, основні вимоги, удосконалення системи підготовки, професійна діяльність, тенденції розвитку, науково-педагогічні кадри.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сьогодні в Україні відбуваються дуже великі соціальні та економічні зрушення, які спонукають до реформування системи освіти, а вона у свою чергу має сприяти утвердженню людини як найвищої соціальної цінності. Виховання такої людини доручено великій армії освітян. І тільки компетентний, чесний і відповідальний викладач вищої школи, з його чіткою громадянською позицією, свідомістю та самосвідомістю, здатний до оновлення суспільства, збереження державності України, розвитку її економіки та культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Процеси реформування систем вищої освіти характерні для багатьох країн світу. Адже інноваційні процеси не мають ні меж, ні кордонів. Хоча, між іншим, можна спостерігати той факт, що саме процеси інтеграції, глобалізації викликають появу більшості загальних проблем у різних країнах світу. У зв'язку з цим виникла необхідність структурної реформи вищої освіти на європейському просторі. Процес підготовки

майбутніх викладачів вищих шкіл привертав увагу таких дослідників, як: В. Адольф, В. Бабаскін, Г. Баубекова, Т. Боровкіна, А. Бусигіна, А. Деркач, В. Журавльов, В. Ісаєв, О. Корінькова, Н. Костіна, М. Ситникова, В. Сластьонін, О. Цокур, З. Єсарева та ін.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема становлення особистості педагога в умовах сучасної вищої школи, яка б забезпечила всебічний розвиток особистості студента і досі залишається відкритою. Необхідність у з'ясуванні даної проблеми у науковому розумінні, а також прагнення знайти шляхи та методи рішення вказаної проблеми і обумовило актуальність обраної теми.

Мета статті – проаналізувати процес підготовки майбутніх викладачів вищих шкіл у відповідності з сучасними вимогами до їх професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У документі «Реформа та розвиток вищої освіти» ЮНЕСКО (1995 р.) йдеться про статус викладачів вищих учбових закладів: «...викладання у галузі вищої освіти є висококваліфікованою професією, формою служіння суспільству, яка вимагає від викладацьких кадрів вищих навчальних закладів експертних знань та спеціалізованих навиків, придбаних та отриманих завдяки наполегливому навчанню та дослідницькій діяльності протягом усього життя; воно вимагає також почуття особистої відповідальності викладача та закладу за освіту та благополуччя студентів та суспільства в цілому і відповідності високим професійним вимогам, що пред'являються до наукової роботи та дослідницької діяльності» [7, с. 50]. Сучасна вища освіта в Україні, в першу чергу, спрямована на розвиток, оновлення та зміни, тому що сучасний вищий навчальний заклад покликаний розвивати у майбутніх викладачів вищої школи творчі здібності, ініціативність, активність, які лежать в основі їх професійної діяльності.

Вищий навчальний заклад повинен не тільки забезпечити майбутнього викладача певними знаннями, але, перш за все, сформувати його особистість і виховати у майбутньому такого викладача, який, за словами великого українського поета Т. Шевченка, був би апостолом правди і науки та уособленням совісті нації.

Якість професійної діяльності викладача вищої школи залежить від багатьох факторів. Вона традиційно вимірюється, як особистими досягненнями викладача, так і досягненнями його студентів. Головна

задача, яка сьогодні стоїть перед вищою школою – це удосконалення якості підготовки викладачів, доведення рівня їх професійної підготовки до відповідності з сучасними вимогами професійної діяльності та нормативними правовими документами нашої держави. Процес підготовки викладачів вищої школи до професійної діяльності у сучасних умовах доводить, що рівень їх підготовленості у постійно мінливих умовах можна вважати як низький, а рідко середній. Такий рівень підготовки викликає у викладачів внутрішній дискомфорт, невдоволеність результатами професійної діяльності. Для усвідомлення та вирішення освітніх проблем відбувся процес включення вітчизняних вузівських систем до Болонського процесу, який дав можливість виходу на міжнародний ринок освітніх послуг.

За останні роки з'явилося немало робіт, які були присвячені вищій педагогічній школі. Ці роботи демонструють досвід з професійно-особистісного розвитку, не тільки студентів, як майбутніх викладачів, але і викладачів вищої школи. У дослідженнях О. Абдуліної, Є. Бондаревської, І. Ісаєвої розглядаються питання оновлення вищої освіти в різних аспектах. Так, за словами В. Сластьоніна, «оновлення вищої освіти не можна повноцінно здійснювати без аналізу провідних тенденцій розвитку сучасної освітньої практики» [9, с. 220-235]. У своїй роботі автор акцентує увагу на багаторівневості та багатоступеневості освіти, серед них особливе місце займає безперервність освіти.

Думку В. Сластьоніна розділяє і В. Купцов [5], визначаючи основні напрямки реформування вищої школи. На його думку, головними є: безперервність навчання, диверсифікація, структурне реформування освітніх систем, розширення видів пропонованих послуг, придбання нових видів діяльності [2; 3, с. 12-16], підвищення фундаментальності, інтеграція, гуманізація та гуманітаризація, демократизація, комп'ютеризація. З поглядами вищезгаданих дослідників погоджуються і інші дослідники (В. Бацин, Т. Кузнецова, А. Новіков, Е. Шиянов, І. Яковлев та інші).

В. Байденко, Б. Вульфсон, Ю. Рубін та інші впевнені у тому, що серед головних фактів, безпосередньо впливаючих на сучасний розвиток системи вищої освіти країн – членів Організації економічної співдружності і розвитку (ОЕСР) та країн партнерів є наступні: масове прагнення до отримання вищої освіти; систематичне оновлення та регулярне доповнення «базової вищої освіти» у зв'язку з постійним розвитком суспільства та інноваційних технологій; різноманітність

потреб суспільства та, разом з цим, вимог до систем вищої освіти – змісту, об'єму, формам і методам отримання знань; зростання ролі держави в управлінні освітою; зміна демографічної структури населення та, як наслідок, необхідність обміну в освітній політиці потреб старших вікових груп; недостатність державних ресурсів, необхідних для підтримки та розвитку систем вищої освіти; розвиток інноваційних освітніх технологій.

Дані автори у своїх роботах наголошують на неспростовних факторах, які визначають три тенденції у сфері вищої освіти: підвищення освітнього рівня населення; інтернаціоналізація вищої освіти; активний розвиток самоуправління вищої школи – «автономізація» освіти. Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що основні фактори державної політики в країнах ОЕСР – це підвищення доступності освіти; забезпечення якості освіти; підвищення фінансової ефективності у секторі вищої освіти. Доведено, що реалізація ідеології держави, особливо в галузі вищої освіти та підготовки майбутніх викладачів як висококваліфікованих фахівців знаходиться на «плечах» викладача вищої школи.

Крім вищезгаданих робіт щодо розробки підходів, шляхів та методів вирішення даних проблем, за останні декілька років виконані різноманітні роботи наукового та методичного плану дослідниками М. Олексівою, Н. Селезьовою, А. Тихоною та іншими, які сприяли не тільки виявленню природи даних проблем, але і шляхів їх вирішення та уникнення. Але деякі проблеми вирішити унеможливилось. Перш за все, це проблеми управління підготовкою викладачів вищих шкіл до ефективної науково-освітньої діяльності у період диверсифікації вищої школи. Думка авторів полягає в тому, що рівень підготовки викладачів вищої школи визначає не тільки сьогоdnішній стан освіти, але і її майбутнє, як і майбутнє всієї сучасної України.

Спираючись на дослідження роботи Л. Харченко [10], ми намагалися виявити основні фактори, які визначають тенденції розвитку вищої освіти, а також конкретизувати думку про необхідність удосконалення у вищій школі системи підготовки науково-педагогічних кадрів. Серед них ми визначили основні фактори: соціально-економічні – викладач вищої школи повинен підготувати компетентного фахівця високої кваліфікації; технологічний фактор – викладач вищої школи повинен володіти новітніми інформаційними технологіями та впроваджувати їх у науково-освітній процес у вищій школі; організаційний фактор – викладач повинен володіти низкою

відповідальних компетенцій, які дозволятимуть йому швидше адаптуватися до процесів, пов'язаних з процесом диверсифікації вищої школи; предметний фактор – викладач вищої школи повинен бути готовим до змін у структурі і змісті дисциплін, які мають бути спрямовані не тільки на вирішення конкретних дослідницьких та професійних задач.

Однією з найголовніших проблем у сучасній вітчизняній та зарубіжній науці є підготовка викладачів вищої школи у контексті сучасних вимог до вищої школи, з новими вимогами ринку інтелектуальної праці та попиту суспільства, заснованого на знаннях. Проблема викладача, за визначенням С. Рубінштейна, – це «перша і найважливіша проблема всієї педагогіки, всієї постановки народної освіти, всієї системи просвітництва, всієї долі народної культури: з неї треба починати і нею потрібно закінчувати» [8, 9].

Професія викладача вищого навчального закладу – це одна з найскладніших та найкреативніших професій сьогодення. У ній тісно поєднано науку та мистецтво, що вимагає від викладача вищої школи бути актором і художником, письменником і режисером, психологом і науковцем. На думку А. Дистервега, викладач: «...має бути уособленням зрілої, вихованої, якщо не досконалої, то прагнучої до досконалості людини» [1, с. 414].

У зв'язку з цим великої уваги та значення набуває сьогодні особистість викладача вищої школи. Як зазначав О. Леонтьєв: «Особистістю не народжуються, особистістю стають» [6, с. 174]. Розглядаючи вимоги до викладача вищої школи у контексті сучасних вимог до вищої школи треба зазначити, що, на жаль, у наш час у вітчизняних вузах не всі викладачі займаються науково-дослідницькою роботою зі своїх предметів, а тому і якість знань з цих предметів не відповідає сучасним вимогам. Сучасна освіта потребує таких викладачів вищої школи, які б володіли не тільки необхідними компетентностями для успішної педагогічної діяльності, але і здатних оновлювати, удосконалювати, розвивати свою педагогічну діяльність, більш якісно навчати студентів, застосовуючи сучасні технології навчання. Сьогодні до аудиторій вищих навчальних закладів повинні прийти викладачі, які на високому рівні володіють сучасними освітніми технологіями та розвиваючими методиками навчання, досконало знають та ефективно використовують мультимедійні програми та відеофільми, створюють та використовують у роботі різноманітні проекти, тести та ін. Маючи глибокі знання та високий інтелект,

сучасний викладач здатен активізувати навчальну діяльність студентів та допомогти їм у формуванні подальшого спрямування навчання. Також прийнято вважати, що сильного, досвідченого студента повинен готувати більш сильний та більш досвідчений викладач.

Але, на превеликий жаль, система викладання у вищих навчальних закладах у своїй більшості має традиційний характер і зорієнтована на пасивне навчання тобто на отримання студентами необхідних їм знань з різних джерел: підручників, посібників, журналів, методичок та лекцій викладачів. Середньостатистичний викладач вищої школи використовує у своїй педагогічній роботі лише традиційні технології (форми, методи, засоби) навчання, а це, як ми бачимо, гальмує інновації у системі вищої освіти під час підготовки майбутніх викладачів вищої школи.

Одним із найголовніших чинників освітньої діяльності, який найбільш суттєво впливає на якість вищої освіти, є якість викладацького складу, гарантоване високою академічною кваліфікацією викладачів та наукових співробітників вищих навчальних закладів, а також якість освітніх програм, обумовлених співвідношенням викладання та дослідження. Для якісного педагогічного навчання студентів необхідна якісна педагогічна підготовка викладача вищої школи.

Безумовно, що при підготовці майбутніх викладачів вищої школи визначальною є предметна та наукова підготовка. Цей тісний зв'язок навчання на вищому рівні з науковими дослідженнями сьогодні є характерною особливістю системи вищої освіти майже у всіх розвинених країнах світу. Але на сучасному етапі розвитку вищої освіти, зокрема, при підготовці майбутніх педагогічних фахівців, великого значення набуває і особлива психолого-педагогічна підготовка.

Проблема удосконалення підготовки викладачів для вищої школи обумовлена економічними та соціально-культурними змінами у суспільстві.

Одним з найважливіших завдань підготовки викладача вищої школи є чітке визначення нової мети професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи і відповідно нових вимог до рівня його кваліфікації та професійної компетентності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На сучасному етапі розвитку освіти виникла необхідність в більш якісній підготовці викладача-науковця, яка містить в собі фундаментальність професійних

базових знань з інноваційністю мислення та практико-орієнтованим науковим підходом до вирішення конкретних наукових та освітніх проблем.

Отже, можна зробити висновок, що навчання майбутніх викладачів у вищих навчальних закладах займає ключові позиції для стимулювання подальшого їх навчання. Тому не можна недооцінювати важливу роль викладачів вищої школи, «...володіючих широкими науковими знаннями та знаючих психологічні і вікові особливості студентів, працюючих в інноваційних освітніх технологіях» [4, с. 41].

Необхідність знайти шляхи рішення даної проблеми обумовило перспективи подальших наукових розробок – створення системи підготовки майбутніх викладачів вищих шкіл на основі впровадження педагогічних технологій, які сприятимуть формуванню, становленню та розвитку педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищих шкіл.

Література

1. Дистерверг Ф. А. Руководство к образованию немецких учителей / Дистерверг Ф. А. // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики : учеб. пособие / сост. А. И. Пискунов. - 2-е изд., перераб. - М. : Просвещение, 1981. - С. 353-414.
2. Коллегов А. К. Диверсификация как основная тенденция развития высшего педагогического образования в России / А. К. Коллегов // Вестник ТИПУ. - 2010. Вып. 4 (94). - С. 12-16.
3. Кудрина Е. Л. Диверсификация высшего профессионального образования в сфере культуры и искусства : дис.... доктора пед. наук : 13.00.05 / Кудрина Екатерина Леонидовна. - Москва, 1999. - 376 с.
4. Кукуев А. И. О современной роли педагога высшего звена в системе непрерывного образования. /А. И. Кукуев // Сб. Многоуровневое образование как пространство профессионально-личностного становления выпускников вуза: Материалы международной научно-практической интернет-конференции: в 2 ч. - Ростов-на-Дону : ИПО ПИ ЮФУ, 2007. Ч. 2. - С. 33-41
5. Купцов И. В. Мир на пороге XXI столетия / Купцов И. В. - Чебоксары: Клио, 1993. - 280 с.
6. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность. / Леонтьев А. Н. - М.: Политиздат, 1975. - 304 с. - С. 148.
7. Рекомендация ЮНЕСКО/МОТ о положении учителей 1966 г. и Рекомендация ЮНЕСКО о статусе преподавательских кадров высших учебных заведений 1997 г. Руководство для пользователей / Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001604/160495r.pdf>
8. Рубинштейн С. Л. Проблема учителя. / Рубинштейн С. Л. - М. - Л., 1927. - С. 12-16.

9. Слостенин В. А. Методологическая культура учителя / Слостенин В. А. - М.: Издательский Дом Магистр-Пресс, 2000. - С. 220-235.
10. Харченко Л. Н. Преподаватель современного вуза: компетентностная модель: Монография. / Харченко Л. Н. - М.: Директ-Медия, 2014. - 217 с.

ПРЕПОДАВАТЕЛЬ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ ТРЕБОВАНИЙ К ВЫСШЕМУ ОБРАЗОВАНИЮ

Н.С. Сидаш

Статья посвящена актуальным проблемам совершенствования подготовки будущих преподавателей высших школ в соответствии с современными требованиями к их профессиональной деятельности. Раскрыты основные требования к преподавателям высшей школы на европейском уровне, что позволяет определить положительный опыт при подготовке будущих преподавателей вузов и использования данного опыта в сфере образования Украины. Выявлены основные факторы, определяющие тенденции развития высшего образования, а также конкретизировано мнение о необходимости совершенствования системы подготовки научно-педагогических кадров в высшей школе.

Ключевые слова: *высшее образование, будущие преподаватели высших школ, подготовка будущих преподавателей в высшей школе, основные требования, совершенствование системы подготовки, профессиональная деятельность, тенденции развития, научно-педагогические кадры.*

HIGHER SCHOOL TEACHER IN THE CONTEXT OF MODERN REQUIREMENTS TO HIGHER EDUCATION

N.S. Sidash

The article is devoted to actual problems of improving future higher school teachers training in accordance with modern requirements to their professional activity. The main requirements for higher school teachers at the European level that allow to define positive experience of future higher school teachers training and use this experience in the field of education of Ukraine have been revealed. The main factors that determine higher education development trends have been identified, as well as the view on the necessity of scientific and pedagogical staff training system improvement in the higher school has been concretized.

Keywords: *Higher education, future higher school teachers, future teachers training in higher school, basic requirements, training system improvement, professional activity, development trends, scientific and pedagogical staff.*

Н.С. Сідаш – викладач кафедри філософських та гуманітарних дисциплін Інституту хімічних технологій Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Рубіжне, Україна). E-mail: natalija-sidash@rambler.ru.

N.S. Sidash – Lecturer of Philosophy and Humanities Department, Institute of Chemical Technologies of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Rubizhne, Ukraine). E-mail: natalija-sidash@rambler.ru

УДК [159.923.2:39:37] (73)

ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ТРАДИЦІЙ У ВИХОВАННІ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПІДЛІТКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США

О. М. Соболь

У статті розкриваються цінності українських традицій, описуються найбільш дієві організації США, визначається їх роль у національному вихованні особистості та підлітків зокрема.

Ключові слова: українські традиції, цінності, освітні організації, українські школи, релігія

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. У зв'язку з розвитком процесів глобалізації питання міжкультурної взаємодії та взаєморозуміння народів набувають геополітичний характер і гостру актуальність. Проблема загострюється в силу міграційних процесів, характерних для розвинених країн, таких, як США. В умовах міжкультурного обміну народів виникають проблеми національної напруги. Виникає потреба своєчасного та вірного реагування на ці завдання. Негативні наслідки процесів глобалізації і міжнаціональних комунікацій можна коригувати введенням етнокультурного компонента в суспільну свідомість. Формування цивілізованої етнокультурної свідомості має стати одним із завдань системи освіти.

У поліетнічному просторі США нечисленні народи асимілюються, чисельність багатьох народів зменшується, чисельність же інших зростає. Зі зменшенням населення йдуть з побуту етнокультурні традиції, твори фольклору, мова. Проблеми знання і розуміння

етнокультури стоять перед кожним народом. Навіть численний народ може втратити кореневі основи своєї культури. У багатонаціональних США необхідно зберігати історичну пам'ять усіх народів з урахуванням культурно-історичних особливостей тих чи інших територій.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Саме педагоги у своїй професійній діяльності здійснюють процес трансляції культури в суспільстві, тому формування етнокультурної компетентності має особливу значущість. У педагогічній науці останніх років активно розробляються етнокультурні проблеми, з'являються дисертації, статті, книги, присвячені окремим питанням виховання засобами традиційної культури.

Важливість духовно-моральних цінностей народу у вихованні молодого покоління та їх зв'язок із розвитком системи виховання неодноразово у своїх працях підкреслювали Г. Ващенко, Б. Грінченко, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, І. Стешенко, В. Сухомлинський та ін.

Педагогічний вплив національних традицій на формування особистості, її духовний розвиток, підвищення рівня пізнавальної активності досліджували такі сучасні науковці, як І. Бужина, В. Киричок, Г. Кловак, С. Литвиненко, Г. Майборода, Л. Степаненко, С. Стефанюк, І. Таран та ін. Зокрема, у дисертаційній роботі Г. Кловак розкрито значення народних традицій у формуванні національної свідомості молодших школярів [4, с. 29]. Г. Майборода аналізує соціально-педагогічний потенціал народних обрядів у системі формування морально-духовних цінностей особистості [6, с. 35].

Завдання статті – довести цінність українських традицій у вихованні етнічної ідентифікації підлітків української діаспори США, розкрити найбільш дієві організації США, визначити їх роль у національному вихованні особистості та підлітків зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У цей час відмінність США від більшості інших країн полягає в об'єднанні на її території національних спільнот, що розрізняються рівнем соціокультурного розвитку. Такий поліетнічний склад населення з вільним співіснуванням і активною взаємодією різних етнічних традицій та мов надає освітньому та культурному потенціалу США відкритість і стійкість.